

С. М. Івлєва,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
викладач кафедри української мови
та мовної підготовки іноземців*

НАУКОВИЙ ТЕКСТ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Актуальність дослідження полягає у презентації методичної стратегії, формування навичок та методів навчання УМІ, виокремленні загальних проблем комунікацій, що виникають в студентів-іноземців на початковому етапі, які навчаються нерідною мовою. Аналіз сучасних джерел висвітлює розширення кола дослідницького матеріалу за темою навчання іноземців українською мовою, поява актуальних досліджень та розробок текстового та ілюстративного матеріалу, що базується на сучасному українському ґрунті, саме за українською тематикою, на відміну від минулих часів, коли використовувався виключно досвід навчання РКІ. **Мета дослідження** – обґрунтувати необхідність спеціального формування текстотеки та моделювання текстів для навчання науковому стилю мовлення нерідною мовою. **Методологія дослідження** у викладі основного матеріалу статті спирається на загальні принципи формування курсу науковий стиль мовлення на початковому етапі навчання іноземних студентів, яким належить засвоїти термінологію за обраним фахом та здобути вищу освіту у ЗВО України. Окреслено методи навчання щодо формування навичок та вмінь майбутніх фахівців у сфері різноманітних видів мовної та мовленнєвої діяльності, професійно зорієнтованому рівню володіння мовою та фаховою термінологією.

В статті сконцентровано увагу на принципах відбору, моделюванні та змісту навчальних текстів, завдань до текстів у залежності від рівня мовної компетенції, на необхідності мотивування студентів до навчання та формуванню міжкультурної компетенції задля опанування мови навчання та адаптації студентів-іноземців до нових умов функціонування в іншомовному просторі, з метою запобігання культур-

ному шоку. Як перспектива подальшого розвитку досліджень за темою звертається увага на необхідність структурування та постійного поповнення текстотеки у вигляді паперових та електронних підручників, змодельованих до відповідного рівню студентів та їх спеціалізації: корпусу текстів за фахом.

Ключові слова: текстотека, текстоцентричність, комунікативна компетентність, науковий стиль мовлення, лексико-граматичні конструкції.

S. M. Ivlieva,

Odesa National University named after I. I Mechnikov

Teacher of the Ukrainian Language Department

And Foreigners' Language Training

THE SCIENTIFIC STYLE OF SPEECH IN THE CLASSES FOR THE MOVEMENT TRAINING OF FOREIGN STUDENTS

The relevance of the study lies in the presentation of the methodological strategy, the formation of skills and methods of teaching ULF, the identification of common communication problems that arise in foreign students at the initial stage who study in a non-native language. The analysis of modern sources highlights the expansion of the range of research material on topic of teaching foreigners in Ukrainian, the emergence of relevant research and development of text and illustrative material based on modern Ukrainian reality, specifically on Ukrainian topics, unlike in the past, when only the experience of teaching RFL was used. **The purpose of the study** is to substantiate the need for teaching the scientific style of speech in a non-native language. **The methodology of the study in presenting the main material of the article** is based on the general principles of forming the course on the scientific style of speech at the initial stage of training of foreign students who have to master the terminology in their chosen specialty and obtain higher education in Ukrainian higher education institutions. The methods of teaching for the formation of skills and abilities of future specialists in the field of various types of language and speech activities, professionally oriented level of language proficiency and professional terminology are outlined. **Conclusions.** The article focuses on the principles of selection, modeling and content of educational texts, tasks for texts depending on the level of language competence, the need to motivate students to learn and form intercultural competence in order to master the language of instruction and adapt foreign students to new conditions of functioning in a foreign language space in order to prevent culture shock. As a prospect for further development of research on the topic, attention is drawn to the need to structure and constantly replenish the textbook library in the form of paper and electronic textbooks modeled to the appropriate level of students and their specialization: a body of texts in the specialty.

Key words: text library, text-centricity, communicative competence, scientific speech style, lexical and grammatical constructions.

Постановка проблеми та її актуальність. Високий рівень володіння мовою країни навчання студентом-іноземцем є передумовою надбання фахових професійних знань, становлення його як фахівця високого рівня, здатного до якісної реалізації у професійному та науковому середовищі. Здобуття вищої освіти надає можливість молодій людині не тільки опанувати обрану професію, а й здобути відповідну можливість займатися науково-дослідницькою діяльністю. Завдання опанувати корпус відповідних знань за фахом обумовлюється не тільки можливістю оволодіння комунікативною компетентністю у соціальних відношеннях, а й забезпеченням професійно зорієнтованого рівня володіння мовою навчання, лексико-граматичними конструкціями наукового стилю мовлення.

Важливість мовної підготовки на початковому етапі обумовлюється тим, що вона не є виключно об'єктом вивчення і пізнання, а й основним засобом соціокультурної комунікації, навчання обраній професії, зняттям виховання і розвитку.

Актуальність дослідження полягає у необхідності впроваджувати принципи та методи навчання іноземних студентів саме українською мовою, формування яких є ще недосконале й знаходиться у процесі розробки. Не є новиною, що на першому місці існує необхідність створювати корпус текстів та вправ «текстотеки» [5, с. 171] українською мовою для навчання іноземців, адаптованих під їх рівень сприйняття, про що йдеться мова у матеріалах багатьох наукових конференцій останніх років в Україні. «Методика викладання української мови як іноземної є порівняно новим і досі малодослідженим напрямом української лінгводидактики, інтенсивний розвиток якого розпочався зі здобуттям Україною незалежності та закріпленням за українською мовою статусу державної, що значно розширило її потенційні можливості у світі» [4, с. 98].

Методика української мови як іноземної має перспективи стати дієвим інструментом популяризації нашої мови у світі завдяки пошуку ефективних шляхів спрощення й оптимізації процесу вивчення мови інокомунікантом» (4, с. 99).

Аналіз сучасних досліджень. Навчанню іноземців науковому стилю мовлення приділяли увагу дослідники Харківського фармацевтичного університету, медично-го університетів Харкова, Львова, Одеси.

Проведення конференцій із означеної проблематики в університетському колі науковців України стає традицією. Дослідженням проблеми навчання студентів-іноземців науковому стилю мовлення українською займаються сучасні мовознавці: Н. Філяніна, Т. Суханова, Т. Крисенко, Г. Швець, М. Цуркан, С. Варава, В. Полежаєва. Так на II Всеукраїнській науково-практичній конференції з до університетської підготовки студентів іноземців В. Полежаєва та І. Дев'ятовська констатують, що «двовузівська підготовка іноземних громадян здійснюється завдяки професійно орієнтованому підходу до навчання та вимог раннього залучення їх до навчально-професійної комунікації. У зв'язку з цим у робочій програмі посилені навчально-професійна складова, бо навчання наукового стилю мовлення є одним із найбільш важливих аспектів мовної підготовки» [3, с. 95]. Роздуми мовознавців сходяться до думки, що в процесі навчання науковому стилю мови найбільше труднощів викликає робота з науковими текстами,

тому моделювання текстів наукового стилю мовлення та створення відповідної текстотекі набувають особливого значення при викладанні УМІ.

За підсумком досвіду дослідників з мовної освіти іноземців, навчання науковому стилю мовлення іноземних слухачів на довузівському етапі підготовки базується на Робочій програмі з дисципліни «Коментоване читання наукових текстів» та досвіду її впровадження на підготовчому відділенні для іноземних громадян Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

У роботі над навчанням іноземних студентів науковому стилю використовуються також традиційні, які вже стали класичними, методи навчання нерідної мови як іноземної: комунікативний; комунікативно-когнитивний; діяльнісний; компетентнісний підходи.

«Центром компетентнісного підходу в навчанні УМІ має стати формування комунікативної компетентності як результату навчання професійно зорієнтованого мовлення» [4, с. 100], – зазначає М. Цуркан [3, с. 95].

Мета статті – презентувати загальні принципи навчання іноземних студентів науковому стилю мови, надати загальні підходи до лексико-граматичних конструкцій, що формують тексти та вправи для навчання науковому стилю студентів-іноземців. Визначити методи стимулювання студентів-іноземців до необхідності набути відповідного рівню професійно зорієнтованої комунікативної компетенції.

Виклад основного матеріалу. На початковому етапі мовної підготовки в університеті зміст та обсяг лексико-граматичних конструкцій диференціюється відповідно до обраного фаху та спеціалізації іноземців — здобувачів вищої освіти. Вища освіта надає можливості удосконалювати володіння мовами. Для молоді людини дуже важливо якнайраніше опанувати більшу кількість мов. Це надає безмежні можливості для розвитку, вільного оперуванню мовними ресурсами задля реалізації комунікації у навчальному та науковому середовищі, розвиває спроможність працювати не тільки з текстами за спеціалізацією, а й ознайомитися з найкращими зразками світової художньої літератури. Такі знання роблять молоду людину професіоналом вищого ґатунку.

Навчання науковому стилю мовлення розраховано на іноземну аудиторію слухачів, що вивчають українську мову декілька місяців. Це обов'язковий фактор повноцінного набуття наукової комунікативної компетентності. Оскільки науковий текст є основним об'єктом і предметом у процесі вивчення іноземцями нерідної мови тому, за висновками дослідників, «навчання українській мові іноземних студентів базується на засадах текстоцентричного підходу, особливо для гуманітаріїв» [7, с. 17].

Основою та концентрацією лексико-граматичного матеріалу є текст, який як було сказано викликає найбільші складнощі у студентів. Коли слухач набуває можливості розуміти та перепродувати прочитаний текстовий матеріал можливо стверджувати, що він оволодів необхідною компетенцією для подальшої роботи: діалогу, відповіді на запитання, викладання своїх думок на задану тему.

Це обумовлює використання при навчанні іноземних студентів принципу «текстоцентризму», який стає одним з головних принципів наукового стилю мовлен-

ня. Принцип текстоцентризму передбачає формування розвиненої текстової компетентності як провідної характеристики професійної комунікативної компетентності фахівця [7], особливо гуманітарія, «особистісно-орієнтованої, діалогічної взаємодії та культурологічної спрямованості» [там само].

Реалізація текстоцентричного підходу у відповідному напрямку навчання студентів-іноземців передбачає формування текстотеки, яка буде відповідати рівню підготованості слухачів. Українська мова як іноземна є достатньо новою дисципліною у своєму становленні, тому при створенні текстотеки потребує роботи над моделюванням текстів для викладання іноземцям.

Ефективне навчання науковому стилю мовлення іноземних студентів напряму залежить від урахування об'єктивних факторів успішності навчання (відчуття безпеки, зацікавленості, мотивації), обґрунтованих принципів, методів і технологій навчання української мови як іноземної у вищій школі, «наповненості навчальної текстотеки та доцільної системи роботи з навчальним текстовим матеріалом» [7, с. 5].

Текстотека створюється, моделюється «як аналог повноцінного мовлення, оскільки у цей час навчання відбувається дистанційно, поза «живим» україномовним середовищем, що обмежує формування «вторинної» мовної особистості іноземного студента» [7]. Навчальна текстотека формується відповідно до напрямів обраної спеціалізації та ступеню підготовки здобувача вищої освіти, його соціальних та побутових потреб, і стає фундаментом їх навчання.

Навчальним текстом, відповідно до методики викладання УМІ, вважається стаття підручника, пояснення викладача, наукова або публіцистична стаття у виданні, тексти завдань та відео - та аудіо-матеріали, художній текст.

Завданням таких текстів є «ознайомлення учнів з новим мовним і мовленнєвим матеріалом, тренування в його засвоєнні, розвиток відповідних умінь та навичок, контроль рівня сформованості комунікативної компетентності» [5, с. 171].

Тексти, що включаються до текстотеки мають бути обрані або змодельовані за наступними принципами:

- мінімальна достатність інформації,
- предметна об'єктивність,
- відповідність до мовної канонічності,
- необхідності та достатності мовних засобів [2, с. 21-23].

Специфікою навчального тексту та завдань до нього, що відповідає початковому етапу навчання студентів-іноземців вважаються:

- Фонетичні труднощі;
- Недостатній лексичний запас;
- Відсутність уявлення про граматику української мови.

Основна мета дотекстових завдань у цьому випадку — мінімізувати для недосвідченого читача-інофона труднощі, насамперед лексичні.

Для тематичних текстів важливо застосування методичного принципу поступового нарощення труднощів. Спочатку надаються тексти з мінімальним набором

вивчених лексико-граматичних структур, максимально наближених до реальних життєвих і мовленнєвих ситуацій.

Пропонований текст повинен не містити незнайомого для іноземців матеріалу. Він повинен бути зразком живого функціонування тих одиниць, які вивчалися. Студенти пересвідчуються, що навіть з невеликим запасом знань, що вони мають, можна складати розповідь, не боятися вступати в контакт.

На етапі, коли студенти вже можуть оперувати прикладами з уживанням відмінків та дієвідмінюванням нескладних дієслів, можуть відповідати на відмінкові запитання, стає можливим надавати для опрацювання тексти з більш складними професійно зорієнтованими граматичними конструкціями, термінологією.

На завершальному етапі навчання науковому стилю мови студенти іноземці мають вже компетентність, щоб сприймати, складати наукові тексти, вести нескладні діалоги на відповідну тематику.

З метою досягнути розуміння та скорішого засвоєння навчального матеріалу «в науковому навчальному тексті використовуються прості речення, знайома, вже вивчена та відпрацьована на передтекстових завданнях лексика; частина лексем семантизується в контексті» [5, с. 173].

«Проблема моделювання тексту в методиці навчання української мови як іноземної потребує подальших теоретичних досліджень (зокрема, таких аспектів, як моделювання граматикизованого навчального тексту, створення оптимальної системи завдань до навчального тексту тощо) і практичних напрацювань у вигляді нових підручників і посібників, збагачених ефективними модельованими навчальними текстами» [5, с. 176].

Висновки та перспективи дослідження. З усього вище зазначеного стає можливим зробити висновки щодо вдосконалення системи викладання української мови як іноземної: принцип текстоцентричності залишається головним принципом навчання УМІ. Важливим є врахування та відбір навчального матеріалу у відповідності до рідної мови та рівня володіння нерідною мовою слухача-інофона. За для цього приділяється увага моделюванню, адаптації навчального матеріалу.

Перспективою подальших досліджень бачиться структурування та постійне поповнення текстотеки у вигляді паперових та електронних підручників, змодельованих до відповідного рівню студентів та їх спеціалізації: корпусу текстів за фахом, передтекстових та після текстових завдань, складання списку літератури для самостійної роботи задля підвищення мотивації для вивчення мови країни навчання, загального інтелектуального розвитку та формування міжкультурної компетенції здобувача вищої освіти.

Література

1. *Горохова Т.* Навчальний текст як засіб формування граматичної компетентності студентів філологічних спеціальностей. *Теоретична і дидактична філологія.* 2014. Вип. 17. С. 14-29.
2. *Полежаєва В. О., Дев'ятковська І. В.* Навчання науковому стилю мовлення іноземних студентів на довузівському етапі мовної підготовки. Доуніверситетська

підготовка: інновації, виклики, перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (26-28 вересня 2021 р.). Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2021. С. 95-101.

3. Цуркан М. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі XXI століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. Рівне: Рівненський ОІППО, 2019. № 1 (97). С. 98-102.
4. Швець Г. Д. Моделювання навчального тексту: термінологічний та методичний аспекти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. Вип. 58. С. 170-178.
5. Швець Г. Д. Робота з текстом на початковому етапі вивчення української мови як іноземної. *Студії з україністики*. Київ: Міжнародна школа україністики НАН України, 2008. Вип. 8. С.290-296.
6. Швець Г. Д. Теоретико-методичні засади навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук, Київ, 2021. 46 с.

References

1. Horokhova, T. (2014), *Educational text as a means of forming grammatical competence of students of philological specialties [Navchalnyi tekst yak zasib formuvannia hramatychnoi kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnostei]*, Theoretical and didactic philology, № 17, pp. 14-29.
2. Polezhaeva, V. O., Devyatovskaya, I.V. (2021), *Teaching the scientific style of speech to foreign students at the pre-university stage of language training [Navchannia naukovomu styliu movlennia inozemnykh studentiv na dovuzivskomu etapi movnoi pidhotovky]*, Pre-university training: innovations, challenges, prospects: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference, Taras Shevchenko National University of Kyiv, pp. 95-101.
3. Tsurkan, M. (2019), *Methods of teaching Ukrainian as a foreign language at the synchronous cut of the XXI century: development trends [Metodyka vykladannia ukrain-skoi movy yak inozemnoi na synkhronnomu zrizi KhKhI stolittia: tendentsii rozvytku]*, New pedagogical thought, Rivne, № 1 (97), pp. 98-102.
4. Shvets, G. D. (2017), *Modelling of the educational text: terminological and methodological aspects [Modeliuvannia navchalnoho tekstu: terminolohichni ta metodychnyi aspekty]*, Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, № 58, pp. 170-178.
5. Shvets, G. D. (2008), *Work with the text at the initial stage of learning Ukrainian as a foreign language [Robota z tekstem na pochatkovomu etapi vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi]*, Ukrainian Studies, International School of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, № 8, pp. 290-296.
6. Shvets, G. D. (2021), *Theoretical and methodological principles of teaching Ukrainian to foreign students of humanitarian specialties: author's thesis [Teoretyko-metodychni zasady navchannia Ukrainiskoi movy inozemnykh studentiv humanitar-nykh spetsialnostei: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk]*, Kyiv, 46 p.